

Лазарева Дарія Володимирівна
викладач кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ПРАВОМІРНОСТІ ОБМЕЖЕННЯ СВОБОДИ ТА ОСОБИСТОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ПІДОЗРОЮ У ВЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Міжнародно-правова регламентація права особи на свободу та особисту недоторканність нерозривно пов'язана із визнанням можливості їх правомірного обмеження компетентними суб'єктами в інтересах держави та суспільства. Власне, декларування вказаного суб'єктивного права в основоположних міжнародно-правових документах з прав людини не зводить його зміст до абсолюту, а лише гарантує недопущення протиправного та безпідставного позбавлення волі особи із порушенням встановленої законом процедури. Так, відповідно до ст.9 Загальної декларації прав людини, прийнятої і проголошеної резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року [1], "ніхто не може зазнавати безпідставного арешту, затримання або вигнання". Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [2] проголошує наступне: "Нікого не може бути піддано свавільному арешту чи триманню під вартою. Нікого не може бути позбавлено волі інакше, як на підставах і відповідно до такої процедури, які встановлено законом".

Резолюція 47/33 Генеральної Асамблеї ООН від 18.12.1992 року (Декларація про захист усіх осіб від насильницького зникнення) зобов'язує кожну державу передбачати в своєму національному законодавстві норми, в яких мають бути визначені посадові особи, уповноважені віддавати накази про позбавлення волі, застережені умови, за яких даються такі накази, і передбачаються покарання стосовно посадових осіб, які, не маючи законних підстав, відмовляються дати інформацію про затримання тієї чи іншої особи. Також на національному рівні має бути забезпечений суворий контроль, включаючи, зокрема, чітке визначення підпорядкованості стосовно всіх посадових осіб правоохоронних органів, відповідальних за затримання, арешти, позбавлення волі, утримання під вартою, переведення в інші місця й тюремне ув'язнення, а також щодо всіх інших посадових осіб, яким за законом дозволено застосовувати силу і вогнепальну зброю [3].

У Зводі принципів захисту всіх осіб, підданих затриманню або позбавленню волі у будь-якій формі, ухваленого резолюцією 43/173 Генеральної Асамблеї ООН від 09.12.1988 року [4], зазначається, що затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, може бути здійснене тільки в цілях відправлення правосуддя з підстав і у відповідності з умовами та процедурами, встановленими законом.

На фоні наведених вище досить абстрактних формулювань, у питаннях регламентації умов та підстав правомірного обмеження свободи та особистої недоторканності особи у зв'язку із підозрою у вчиненні кримінального правопо-

рушення на рівні міжнародного права особливо вирізняється система, заснована на Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ухваленої урядами держав-членів Ради Європи 04.11.1950 року та ратифікованої Україною 17.07.1997 року (далі Європейська конвенція з прав людини – ЄКПЛ) [5; 6]. Важко не погодитись із думкою, згідно із якою ЄКПЛ суттєво вирізняється в рядку інших міжнародно-правових документів, оскільки нею було утворено доволі ефективний механізм судового захисту прав і свобод людини на міжнародному рівні в тісній прив'язці до національної практики країн Європейського регіону. Створена, таким чином, в Європі регіональна міжнародна система захисту прав людини не тільки встановлює норми міжнародного права в цій галузі, а й становить одну з найбільш розвинутих форм міжнародної юридичної процедури [7, с.9].

Пункт 1 ст.5 ЄКПЛ поряд із проголошенням права на свободу та особисту недоторканність прямо встановлює повний та вичерпний перелік допустимих випадків його правомірного обмеження. Зважаючи на тематику даного дослідження для нас представляє інтерес п.1(с) вказаної статті, в якому йдеться про “законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення” [5]. Виходячи із буквального тлумачення наведеного положення, можна стверджувати, що в ньому визначається:

а) легітимна мета затримання особи – допровадження її до компетентного судового органу;

б) підстави затримання особи, а саме:

- обґрунтована підозра у вчиненні правопорушення;
- обґрунтована необхідність запобігання вчиненню правопорушення;
- запобігання втечі після вчинення правопорушення.

Затримання підозрюваної особи відповідає п. 1(с) ст. 5 ЄКПЛ, якщо воно здійснюється з метою “допровадження її до компетентного судового органу”. В літературі звертається увага на те, що таке формулювання відкриває простір для двох дещо розбіжних тлумачень поняття “компетентний судовий орган”. Під останнім можна розуміти суддю чи іншу службову особу, якій закон надає право здійснювати судову владу, перед яким має негайно постати затримана особа з метою перевірки законності затримання. Але це можна тлумачити і як орган правосуддя, який остаточно визначає виправданість підозри, або, іншими словами, суддю, що вирішує справу по суті [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с.123].

Зауважимо, згадувані у тексті п. 1(с) ст. 5 ЄКПЛ підстави затримання відділені одна від одної сполучниками “або”, що дає підстави розглядати їх к альтернативні. Тобто, іншими словами, для визнання правомірності затримання ЄКПЛ не вимагає сукупності всіх вищезгаданих підстав, оскільки кожна з них має самостійний характер (хоча і не виключається їх поєднання на практиці).

1. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення 05.05.2017).

2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Прийнятий Генеральною

Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата зверення 20.09.2017).

3. Декларація про захист усіх осіб від насильницького зникнення: ухвалена резолюцією 47/33 Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1992 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_225 (дата зверення 05.05.2017).

4. Звід принципів захисту осіб, підданих затриманню або позбавленню волі у будь-якій формі: ухвалений резолюцією 43/173 Генеральної Асамблеї ООН від 09.12.1988 року. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_206 (дата зверення 05.05.2017).

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рим, 4 листопада 1950 р.). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата зверення 20.09.2017).

6. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.11.1997 р. № 475/97-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80> (дата зверення 28.09.2017).

7. Проблеми затримання та взяття під варту на досудовому провадженні по кримінальній справі / В.І. Борисов, Н.В. Глинська, В.С. Зеленецький, О.Г. Шило. Х.: Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2005. 352 с.

Окрушко Тетяна Володимирівна
аспірант кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УХИЛЕННЯ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ

Законодавець 36 разів у КК України вживає термін «ухилення»: чотири рази у Загальній частині:

1) ч. 5 ст. 52 (*ухилення* від покарання, призначеного вироком суду, має наслідком відповідальність, передбачену статтями 389 та 390 цього Кодексу.);

2) п. 2 примітки до ст. 96³ (злочини, передбачені статтями 109, 110, 113, 146, 147, частинами другою – четвертою статті 159¹, статтями 160, 209, 260, 262, 306, частинами першою і другою статті 368³, частинами першою і другою статті 368⁴, статтями 369, 369², 436, 437, 438, 442, 444, 447 цього Кодексу, визнаються вчиненими в інтересах юридичної особи, якщо вони призвели до отримання нею неправомірної вигоди або створили умови для отримання такої вигоди, або були спрямовані на *ухилення* від передбаченої законом відповідальності.);

3) ч. 2 ст. 96⁵ (перебіг давності застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру зупиняється, якщо її уповноважена особа, яка вчинила будь-який злочин, зазначений у статті 96³ цього Кодексу, переходить від органів досудового слідства та суду з метою *ухилення* від кримінальної відповідальності та її місцезнаходження невідоме. У таких випадках перебіг давності відновлюється з дня встановлення місцезнаходження цієї уповноваженої особи);

4) ч. 4 ст. 97 (у разі *ухилення* неповнолітнього, який вчинив злочин, від застосування до нього примусових заходів виховного характеру ці заходи ска-